

Artikelen

Het moeilijke samengaan van beschermen en sanctioneren: naar een LAT-relatie?

Eef Goedseels

Onderzoeker aan het Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie (NICC) en vrijwillig wetenschappelijk medewerker aan het Leuvens Instituut voor Criminologie (LINC)

ABSTRACTS

Bij de hervorming van de Wet op de Jeugdbescherming in 2006 werd gekozen voor het behoud van het beschermingsmodel als basis van de wet, waaraan elementen uit diverse jeugdrechtsmodellen toegevoegd werden. De wetgever maakte met andere woorden geen expliciete keuze. In een recente studie werd nagegaan hoe Belgische jeugdrechters omgaan met de hybride wet. Welke keuzen maken zij? De studie toont aan dat de beschermrechtelijke cultuur nog steeds sterk aanwezig is. De centrale focus van de jeugdrechters gaat uit naar de jonge dader, die in hoofdzaak gepercipieerd wordt als iemand met problemen die geholpen en/of beschermd moet worden. Daarnaast laten het discours en de praktijk van Belgische jeugdrechters zich ook kenmerken door elementen uit het sanctiemodel. Jongeren verschijnen immers voor de jeugdrechter naar aanleiding van feiten waarop, aldus de rechters, een duidelijke reactie (sanctie) moet volgen. Tot slot zijn er in de praktijk ook, zij het in beperkte mate, elementen terug te vinden uit het risicomanagementmodel. Het samengaan van verschillende logica's leidt echter tot heel wat onduidelijkheid voor de jongere en heeft vergaande implicaties, niet in het minst voor hun rechtswaARBorgen. De op til staande hervorming ten gevolge van de communautarisering van de jeugdbescherming vormt een unieke kans om de vastgestelde onduidelijkheden en inconsistenties weg te werken.

Jeugdrecht – Jeugdrechtsmodellen – Jeugdrechters – Kinderrechten

When reforming the Belgian youth protection law in 2006, the protection model was maintained as the leading principle and supplemented with elements of other youth justice models. Doing this, the legislator didn't make an explicit choice. A recent study investigated how Belgian youth court judges deal with this hybrid law in their daily practice. Which choices do they make? The study revealed that the protection culture is still very present. The central focus of Belgian youth court judges is the young offender, who is firstly perceived as a person with problems who needs protection and/or help. In addition their discourse and practice are also characterized by elements of the sanction model. The young person has to appear before the youth court judge for committing an offence that – according to the judges – need a clear response. Finally, the daily practice is also, in a limited way, characterized by elements of the risk management model. However, the accumulation of different logics leads to a lack of clarity for the minors involved and has important consequences for their

rights. The coming reform as a result of the regionalisation of the youth protection field is a unique opportunity to solve the revealed contradictions and uncertainties.

Juvenile justice – Youth justice models – Youth court judges – Children’s rights

Lors de la réforme de la loi de protection de la jeunesse en 2006, le modèle protectionnel a été maintenu, mais on a ajouté d’autres modèles de justice des mineurs. En d’autres mots, le législateur n’a pas fait un choix explicite. Une étude récente a étudié comment les juges de la jeunesse belges appliquent la législation hybride. L’étude montre que la culture protectionnelle est encore bien présente. Le focus central des juges de la jeunesse est le jeune contrevenant qui est, à première vue, considéré comme quelqu’un ayant des problématiques sous-jacentes et qu’il convient d’aider et/ou de protéger. Mais on remarque également, dans leurs discours et pratiques, des éléments du modèle sanctionnel. Les jeunes comparaissent en effet devant le juge en raison de faits pour lesquels, selon les juges, une réaction doit suivre. Finalement, on retrouve aussi des éléments du modèle de gestion des risques, même si c’est limité. La compilation de différentes logiques mène cependant à beaucoup d’imprécisions et peut avoir des implications importantes sur le (non) respect des droits des jeunes. Ces constats peuvent servir à faire évoluer le débat sur la future réforme de la loi, suite à la communautarisation de la protection de la jeunesse.

Justice des mineurs – Modèles de justice des mineurs – Juges de la jeunesse – Droits des jeunes

INLEIDING

Vlaanderen staat aan de vooravond van een nieuw decreet met betrekking tot de aanpak van minderjarige delinquenten. De vraag stelt zich of de wetgever zal kiezen voor een trendbreuk, dan wel zal vasthouden aan het bestaande en gaan voor een verbetering of opsmuk ervan. Zal er met andere woorden een duidelijke keuze gemaakt worden in de ene of andere richting? Bij de vorige hervorming in 2006 werd er – op z’n Belgisch – gekozen voor een compromis. Er werd vastgehouden aan het bestaande, waaraan diverse zaken toegevoegd werden, zodat er voor “elck wat wils was” (Decock, 2006). In wat volgt, wordt dieper ingegaan op de resultaten van een recente studie naar het discours en de praktijk van Belgische jeugdrechters (Goedseels, 2015). Hoe gaan zij om met de hybride wet en wat kan hieruit meegenomen worden naar het hervormingsdebat?

1. JEUGDRECHTMODELLEN IN THEORIE, WETGEVING EN PRAKTIJK

In het onderzoek werd uitgegaan van de actuele Jeugdwet, als compromiswet, die zich laat kenmerken door elementen uit verschillende jeugdrechtmodellen. Centraal stond de vraag: hoe gaan Belgische jeugdrechters om met deze hybride wet? Wat zijn hun achterliggende visies en percepties en bij welk jeugdrechtmodel sluiten deze al dan niet aan? Om deze vraag te beantwoorden, werden diverse stappen doorlopen. In een eerste fase werd een literatuurstudie uitgevoerd om een beter zicht te krijgen op de belangrijkste jeugdrechtmodellen. Waar staan ze voor? Waarin onderscheiden ze zich van elkaar? Vervolgens werd in een tweede stap de Jeugdwet aan een modellentoets onderworpen. Tot slot werd een veldonderzoek uitgevoerd om

een beter zicht te krijgen op de visies en percepties van Belgische jeugdrechters en deze ook aan een toets te onderwerpen. In wat volgt, wordt op elk van deze stappen kort ingegaan.

2. JEUGDRECHTMODELLEN IN DE LITERATUUR

2.1. EEN GRONDIGE ANALYSE VAN DE LITERATUUR

Een eerste stap in het onderzoek bestond er in een zicht te krijgen op de belangrijkste theoretische jeugdrechtmodellen, hun betekenis en de criteria op basis waarvan ze zich van elkaar onderscheiden. Met dit doel voor ogen werd in de literatuur op zoek gegaan naar auteurs die een opdeling maken in jeugdrechtmodellen en deze tegenover elkaar plaatsen op basis van een aantal modellen-onderscheidende criteria. Hiervoor werd gebruikt gemaakt van de catalogus¹ van de Leuvense Universiteit.

Er werd een tiental werken² op het spoor gekomen. Het aantal modellen dat door de betrokken auteurs onderscheiden wordt, gaat van drie bij Bazemore & Umbreit (1995, 2004) en Pratt (1989) tot zes bij Winterdyk (2002). De modellen konden op basis van de invulling die er door de auteurs aan gegeven wordt, ge(her)groepeerd worden tot vijf (basis)jeugdrechtmodellen.

Op basis van inhoudelijke overwegingen en mede geïnspireerd door Cavadino en Dignan (2006) konden de criteria ondergebracht worden in vier categorieën, zijnde criteria die betrekking hebben op de algemene uitgangspunten van een model (bijvoorbeeld het onderliggend daderbeeld), criteria die verwijzen naar proceskenmerken (bijvoorbeeld het al dan niet formele karakter ervan), criteria met betrekking tot systeemkenmerken (bijvoorbeeld al dan niet gescheiden procedures voor delinquente jongeren en jongeren in een problematische situatie) en – tot slot – criteria die verwijzen naar de ruimere context (bijvoorbeeld het maatschappijtype waarin het model het best gedijt).

2.2. EEN EIGEN TYPOLOGIE OF TOETSINGSINSTRUMENT

Op basis van de literatuurstudie werd een eigen typologie ontwikkeld bestaande uit vijf jeugdrechtmodellen, die zich van elkaar onderscheiden op basis van drie typen van criteria (tabel 1). Met het empirisch onderzoek voor ogen werd beslist om enkel criteria te weerhouden die relevant zijn in het kader van het alledaagse rechtspreken.

¹ Dit systeem werd in 2011 vervangen door het zoekstelsel 'Limo'. Er werd specifiek gezocht op een aantal trefwoorden, waaronder jeugdrechtmodellen, *youth justice models*, *juvenile justice models*, *modèles de justice*.

² Bazemore & Umbreit (1995, 2004), Cavadino & Dignan (2006, 2007), Corrado *et al.* (2007, 2010), Mc Ara (2010), Maes (2005, 2009), Muncie (1999, 2004, 2009), Pratt (1989), Reichel (2008), Walgrave (1996, 2000, 2002) en Winterdyk (2002).

Tabel 1: Een (eigen) typologie van jeugdrechtmodellen

	Beschermingsmodel	Strafmodel	Herstelmodel	Sanctiemodel	Risicomanagementmodel
Daderbeeld					
Perceptie van de dader	Met onderliggende problemen	Calculerend, gericht op eigenbelang	In wezen goed en competent	In wezen goed en competent	Behorend tot risicogroep, potentieel gevaarlijk
Verantwoordelijkheid m.b.t. feiten	Nee	Ja	Ja	Verminderde verantwoordelijkheid	Ja
Verantwoordelijkheid opnemen m.b.t. tot de gevolgen van de feiten	Nee, hoogstens medewerking verlenen aan opgelegde hulp	Nee, straf passief ondergaan	Ja	Ja	Nee, hoogstens medewerking verlenen aan opgelegde interventie
Gerechtigde interventie					
Focus	Dader	Daad	Schade	Daad	Risico's
Algemeen doel	Algemene welzijnsbevordering (onrechtstreeks voorkomen van criminaliteit)	Herstel van een verstoorde morele balans (onrechtstreeks voorkomen van criminaliteit)	Pacificatie of herstel van verstoorde sociale balans (onrechtstreeks voorkomen van criminaliteit)	Herstel van een verstoorde rechtsorde (onrechtstreeks voorkomen van criminaliteit)	Voorkomen van criminaliteit
Doel (middel om algemeen doel te bereiken)	Helpen, begeleiden, behandelen, heropvoeden, beschermen	Afkeuren, afschrikken, vergelden, tot inzicht of besef doen komen	Herstel	Norm stellen, tot inzicht of besef doen komen	Inspelen op risicofactoren
Duur	Onbepaald	Bepaald	Onbepaald, flexibel	Bepaald	Onbepaald
(Mate van) Proportionaliteit	In verhouding tot noden van jonge dader	In verhouding tot feiten	In verhouding tot schade	In verhouding tot feiten	In verhouding tot ingeschatte gevaar
Gerechtigd proces					
Sleutelactoren	Sociale dienst en andere actoren die informatie aanreiken over de jonge dader	Advocaat	Slachtoffer	Advocaat	Gerechtigde experts die aan risicotaxatie doen
Proceswaarborgen	Van ondergeschikt belang	Van groot belang	Van ondergeschikt belang	Van groot belang	Van ondergeschikt belang

Volgens het beschermingsmodel wordt de (jonge) dader in hoofdzaak gepercipieerd als iemand met onderliggende problemen, waarvan het delict een veruitwendiging vormt. De dader wordt niet (strafrechtelijk) verantwoordelijk³ geacht voor de feiten die hij pleegde. Er wordt uitgegaan van een verontschuldige benadering. De focus gaat uit naar de dader die geholpen, behandeld, heropgevoed en/of beschermd moet worden. Maatregelen zijn van onbepaalde duur en duren zolang er onderliggende problemen zijn. Er wordt een centrale rol toegekend aan de sociale dienst die informatie verschaft over de persoon en context van de jonge dader. Rechts- en proceswaarborgen zijn van ondergeschikt belang.

³ De verantwoordelijkheid wordt in feite geneutraliseerd, wat als uitdrukking gezien kan worden van een selectief en sterk gereduceerd beeld over kinderen en jongeren. Ze worden gezien als nog-niet-mensen die tot hun volwassenheid beschermd en geholpen moeten worden (Verhellen, 1995).

In het strafmodel wordt uitgegaan van een berekende en intentionele dader die verantwoordelijk is voor zijn daden en moet boeten voor wat hij gedaan heeft. Doelen die nagestreefd worden zijn vergelding (of bestraffing), afkeuring, afschrikking en morele inkeer (het tot inzicht of besef doen komen van de jonge dader). De straf is van bepaalde duur en staat in verhouding tot het gepleegde delict. Er wordt veel belang gehecht aan rechts- en proceswaarborgen. De advocaat, die waakt over die rechten van de dader, krijgt een centrale rol.

In het herstelmodel staan schade en herstel van de aangerichte schade centraal. Er wordt uitgegaan van een positiever en actiever mensbeeld. De dader wordt aangesproken op het (actief) opnemen van verantwoordelijkheid met betrekking tot het herstel van de aangerichte schade. De voorkeur gaat uit naar een buitengerechtelijk, 'informeel' proces waarbij de betrokken actoren in onderling overleg tot een oplossing trachten te komen. 'Formele' proceswaarborgen zijn van minder groot belang en het slachtoffer speelt een centrale rol.

Het sanctiemodel sluit sterk aan bij het strafmodel, onder meer wat de focus en het belang van formele rechts- en proceswaarborgen betreft⁴, zij het dat het als een meer constructieve variant ervan aangezien kan worden. Er wordt, net zoals in het herstelmodel, uitgegaan van een positiever en actiever daderbeeld. De dader moet zijn straf niet passief ondergaan, maar wordt aangesproken op het actief opnemen van verantwoordelijkheid met betrekking tot de gevolgen van zijn daden. Doelen zijn niet zozeer vergelding, afkeuring en/of afschrikking, maar normstelling en het tot besef doen komen van de jonge dader.

Volgens het risicomanagementmodel – tot slot – wordt de dader gezien als behorend tot een risicogroep en als potentieel gevaarlijk. Risico-inschatting staat centraal. Er wordt een centrale rol toegekend aan gerechtelijke experts die aan risicotaxatie doen. Gerechtelijke interventies dienen in te spelen op specifieke risicofactoren en dienen zo effectief mogelijk te zijn in termen van criminaliteitspreventie. Formele rechts- en proceswaarborgen zijn van ondergeschikt belang. Wat primeert, is het voorkomen van criminaliteit en de veiligheid van de maatschappij.

Op basis van de ontwikkelde typologie werden zowel de Belgische Jeugdwet (zie punt 3), als het discours en de praktijk van Belgische jeugdrechters (zie punt 4) aan een toets onderworpen. Telkens werd nagegaan hoe hetzij de wetgever, hetzij de jeugdrechters in hun dagelijkse beslissingspraktijk invulling geven aan de onderscheiden criteria en bij welk jeugdrechtmodel – of bij welke jeugdrechtmodellen – deze betekenisgeving al dan niet aansluit.

3. JEUGDRECHTMODELLEN IN DE BELGISCHE JEUGDWET

3.1. EEN GRONDIGE ANALYSE VAN HET WETTELIJK KADER

In een tweede stap werd de actuele Jeugdwet aan een toets onderworpen. De toetsing is in eerste instantie gebaseerd op een analyse van de Jeugdwet⁵ zelf. In tweede

⁴ Sommigen spreken in dit kader ook van 'rechtswaarborgenmodel'.

⁵ Wet 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd en het herstel van de door dit feit veroorzaakte schade.

instantie werd een beroep gedaan op aanverwante documenten, waaronder de memorie van toelichting bij het wetsontwerp, ministeriële omzendbrieven en commissieverslagen in Kamer en Senaat⁶. Tot slot werd aanvullend ook de rechtsleer, die op haar beurt verduidelijking en commentaar geeft bij de wetgeving en rechtspraak, geraadpleegd⁷.

3.2. EEN WET MET ZEER UITEENLOPENDE EN CONCURRERENDE DOELSTELLINGEN

Uit de analyse komt in de eerste plaats naar voor dat de wet heel wat elementen bevat die verwijzen naar het beschermingsmodel. Dit is niet zo verwonderlijk aangezien de wetgever er bij de hervorming van 2006 uitdrukkelijk voor koos om het beschermingsmodel te behouden als basis van de wet. Zo is bijvoorbeeld sprake van ‘maatregelen van bewaring, behoeding en opvoeding’, die volgens Put (2010) niet retrospectief bedoeld zijn als proportionele sanctie voor het gepleegde feit, maar prospectief gericht zijn op de aanpak van de onderliggende problemen. Doelen die expliciet, dan wel meer impliciet, vooropgezet worden, zijn: bescherming, opvoeding, behandeling, begeleiding en resocialisatie. De wet voorziet ook in de mogelijkheid voor de jeugdrechter om maatregelen ‘te allen tijde’ te wijzigen, in te trekken of te verlenen in functie van de evolutie van de jongere.

Naast het beschermingsmodel bevat de wet ook elementen die verwijzen naar het sanctiemodel. Zo bijvoorbeeld gaat de wetgever ervan uit dat jongeren verantwoordelijk zijn voor de feiten die ze plegen, zij het dat ze niet gelijkgesteld mogen worden met meerderjarigen. Het opnemen van verantwoordelijkheid en responsabilisering zijn sleutelnoties in de wet. Er wordt ook verwezen naar doelen als normstelling en het bewust maken van de jongere van zijn daden. Hoewel in de Jeugdwet expliciet sprake is van “maatregelen van bewaring, behoeding en opvoeding” wordt op verschillende plaatsen gesproken van ‘sancties’ en/of van ‘sanctioneren’. Zo stelt de ministeriële omzendbrief van 28 september 2006 in het kader van een huisarrest: “Het voordeel van een huisarrest is dat het een duidelijk alternatief vormt voor de plaatsing van de jongere. De vrijheid van de jongere wordt minimaal aangetast en hij kan verblijven in zijn vertrouwde omgeving. Tegelijkertijd worden de jongeren ook gesanctioneerd, want ze hebben weinig of geen contact met hun leeftijdgenoten of vrienden, behalve op school.”⁸

⁶ Algemene beleidsnota van de minister van Justitie; *Parl.St.* Kamer 2003-04, DOC 51, 0325/016; kadernota van de minister van Justitie betreffende de hervorming van de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming; MvT, *Parl.St.* Kamer 2004-05, DOC 51, 1467/001; verslag namens de commissie voor de Justitie, *Parl.St.* Kamer 2004-05, DOC 51, 1467/012; verslag namens de commissie voor de Justitie, *Parl.St.* Senaat 2005-06, 3-1312/7; Omz. nr. 1/2006, 28 september 2006; Omz. nr. 1/2007, 7 maart 2007; Omz. nr. 2/2007, 7 maart 2007.

⁷ Zie onder meer: Claes, E., Deklerck, J., Marchal, A., & Put, J. (Eds.) (2008). *Herstel en jeugd: nu in het (r)echt*. Brugge: die Keure; Decock, G., & De Winter, J. (2007). De jeugdbeschermingswetten van 2006: continuïteit of keerpunt? *Nullum Crimen*, 1-37; Decock, G., & Put, J. (2012). *Jeugdsanctierecht gewikt en gewogen. Toetsing van het beleid in de praktijk aan de principes van het jeugdsanctierecht*. Gent: De Boeck & Larcier; Moreau, Th., Ravier, I., & Van Keirsbilck, B. (Eds.) (2008). *La réforme de la loi 8 avril 1965 relative à la protection de la jeunesse – premier bilan et perspectives d’avenir. Actes du colloque des 31 mai et 1er juin 2007*. Liège: Editions Jeunesse et droit, coll. du CIDE; Put, J., & Rom, M. (Red.) (2007). *Het nieuwe jeugdrecht*. Gent: De Boeck & Larcier; Dossier “La réforme de la loi du 8 avril 1965 relative à la protection de la jeunesse. Tous les avis” (2004). *Journal du Droit des Jeunes*, 235; Themanummer “Het jeugdbeschermingsrecht hervormd” (2006). *Tijdschrift voor Jeugdrecht en Kinderrechten*, 2006/4; Themanummer “De nieuwe jeugdwet” (2007). *Panopticon: Tijdschrift voor strafrecht, criminologie en forensisch welzijnswerk*, 2007.6.

⁸ Omz. nr. 1/2006, 28 september 2006, betreffende de wetten van 15 mei 2006 en 13 juni 2006 tot wijziging van de wetgeving betreffende de jeugdbescherming en het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd: 6.2.3.

Aangezien het strafmodel en het sanctiemodel op een aantal criteria niet kunnen worden onderscheiden, kan geargumenteed worden dat er in de wet ook elementen terug te vinden zijn die verwijzen naar het strafmodel, in het bijzonder wat de rechtswaarborgen en de focus op de feiten betreft. Op andere vlakken sluit de visie van de wetgever niet aan bij dit model. Zo is bijvoorbeeld geenszins sprake van doelen als straffen of vergelden. Enkel in het kader van de uithandengeving wordt gesteld dat de betrokken jongeren voor de uitgebreide jeugdrechtbank dienen te verschijnen en vervolgens berecht worden volgens het gewone strafrecht en dus een 'straf' opgelegd krijgen.

Daarnaast bevat de wet ook elementen van het herstelmodel. De wet stelt uitdrukkelijk dat prioriteit gegeven moet worden aan een herstelrechtelijk aanbod, wat enigszins contradictorisch is met de keuze voor het behoud van het beschermingsmodel als basis van de wet, waarbij de centrale focus uitgaat naar de jongere en de aanpak van mogelijke achterliggende problemen. Herstel van schade wordt ook expliciet opgenomen als na te streven doel.

Tot slot blijkt de visie van de wetgever in beperkte mate en eerder impliciet aan te sluiten bij het risicomanagementmodel. In beperkte mate in die zin dat er geenszins sprake is van gerechtelijke experten die aan risicotaxatie doen, noch van maatregelen die inspelen op specifieke risicofactoren en die zo effectief mogelijk zijn in termen van criminaliteitspreventie. Impliciet is er in de wet wel een aantal bepalingen aanwezig die verwijzen naar het risicomanagementmodel. Zo dient de jeugdrechter bij het nemen van zijn beslissing ook rekening te houden met de openbare veiligheid. Tevens is er in de wet een aantal maatregelen ter bescherming van de maatschappij voorzien. Deze maatregelen kunnen opgelegd (en verlengd) worden indien de jongere getuigt van gevaarlijk gedrag voor hemzelf of voor anderen en er een mogelijke kans is op herval, wat impliceert dat er een risicoschatting gemaakt moet worden.

Er kan worden besloten dat de visie van de wetgever niet consequent in de lijn van één jeugdrechtmodel ligt, maar aansluit bij meerdere jeugdrechtmodellen. De Jeugdwet is een heel hybride wet met zeer uiteenlopende en concurrerende doelstellingen (Put, 2007). Ze getuigt geenszins van een consistente, noch geïntegreerde visie op de aanpak van jeugddelinquentie. Volgens Dumortier (2007) wordt op deze manier de deur opengezet naar een weinig coherente en eenduidige rechtspraak en is het voor een groot stuk aan de actoren op het terrein om de modellenstrijd in hun concrete praktijk te beslechten. Hierop een zicht krijgen, vormde een volgende stap in het onderzoek.

4. JEUGDRECHTMODELLEN IN DE DAGELIJKSE BESLISSINGSPRAKTIJK VAN BELGISCHE JEUGDRECHTERS

4.1. METHODOLOGIE

Om een zicht te krijgen op de visies en percepties van jeugdrechters werd een kwalitatief onderzoek uitgevoerd bij vier jeugdrechtbanken, twee ten noorden en twee ten zuiden van de taalgrens. In totaal werden tien jeugdrechters bij het onderzoek betrokken, vijf Nederlandstalige en vijf Franstalige. Bij elk van hen werd informatie verzameld over acht reële zaken, 80 zaken in totaal.

Voor elke zaak werd systematisch een aantal stappen doorlopen. Telkens werd het jeugdrechtsbankdossier van de betrokken minderjarige ingekeken om een zicht te krijgen op de feiten waarvoor de jongere voor de jeugdrechter diende te verschijnen, zijn achtergrond en eerder genomen maatregelen. Vervolgens werd de zitting geobserveerd. Hierbij gaat het zowel om zittingen in het kabinet van de jeugdrechter, als om openbare zittingen. Aan het begin van de zitting werd steeds de uitdrukkelijke instemming van de jongere gevraagd. Er werd ook expliciet aangegeven dat de gegevens op een vertrouwelijke en anonieme wijze verwerkt zouden worden, ook naar de jeugdrechters en de andere betrokken partijen toe. Na de zitting werd de jeugdrechter binnen een zo kort mogelijke tijd bevrraagd over de zaak. Er werd onder meer gepeild naar het beeld dat de jeugdrechter van de betrokken jongere heeft, welk doel hij met de opgelegde maatregel beoogt en wiens inbreng voor de jeugdrechter van belang was bij het nemen van de beslissing. Tot slot werd voor elke zaak ook de beschikking of het vonnis opgevraagd.

Los van reële zaken werd bij elke jeugdrechter een meer algemeen interview afgenomen, waarin onder meer gepeild werd naar vroegere functies, eigen rolperceptie, perceptie van en samenwerking met andere actoren zoals het jeugdparquet, de jeugdadvocatuur en de sociale dienst.

Het gebruik van diverse methoden liet niet alleen toe om een zicht te krijgen op wat jeugdrechters zeggen, maar ook op wat ze (routinematig) doen en niet altijd gemakkelijk onder woorden kunnen of durven brengen⁹.

4.2. EEN WEINIG TRANSPARANTE BESLISSINGSPRAKTIJK

Op basis van de onderzoeksresultaten¹⁰ kan algemeen gesteld worden dat het discours en de praktijk van Belgische jeugdrechters zich laten kenmerken door elementen uit meerdere jeugdrechtsmodellen.

4.2.1. VEEL BESCHERMING

Het beschermingsmodel is het meest dominant aanwezig, wat uit meerdere factoren blijkt. Zo gaat de centrale focus van de jeugdrechters – naar eigen zeggen – uit naar de minderjarige dader, die in hoofdzaak gepercipieerd wordt als iemand met problemen. Jongeren worden onder meer omschreven in termen van “beïnvloedbaar”, “impulsief”, “mentaal zwak”, “manipulatief”, “iemand met een gebrekkig waarden normenpatroon”. Met betrekking tot de familiale context wordt onder meer gezegd dat het ouders zijn die “te weinig grenzen stellen”, “vergoelijken”, “overbeschermend zijn” of “onvoldoende omkadering of structuur bieden”. Er wordt opvallend weinig verwezen naar positieve eigenschappen of competenties van jongeren (en ouders), ook niet op de zitting.

⁹ Beyens en Tournel (2009) maken in dit kader een onderscheid tussen het discursief en praktisch bewustzijn. Eerstgenoemde verwijst naar het feit dat mensen in staat zijn om verantwoording af te leggen over het eigen handelen. Het praktisch bewustzijn verwijst naar de stilzwijgende kennis (*tacit knowledge*) die men niet noodzakelijk kan verwoorden, maar die het handelen feitelijk wel bepalen (Beyens, 2000; Beyens & Tournel, 2009).

¹⁰ Deze resultaten werden (deels) voorgesteld op de studievoormiddag “Research on Stage. Op weg met VOS en MOF. Inzichten uit onderzoek over jeugdhulp en jeugddelinquentie voor beleid en praktijk” (zie ook <http://www.keki.be/>).

Dat hun centrale focus uitgaat naar de jongere blijkt ook uit het feit dat er bijna standaard een maatschappelijk onderzoek gevraagd wordt. Aan de sociale dienst wordt een centrale rol toegekend. Op de vraag wiens inbreng van belang was bij het nemen van een beslissing wordt door de jeugdrechters het vaakst verwezen naar de inbreng van de consulenten van de sociale dienst. Enkele uitspraken in dit verband zijn: “De afwezige had de meeste inbreng, dus de consulent eigenlijk, ik heb al geschetst dat die voor mij heel bepalend is geweest, en het bleek ook wel uit vorige verslagen dat die consulent echt voor de jongen eigenlijk nog iets zocht”, “Ja, ik denk opnieuw de sociale dienst en ook de bevindingen van de Grubbe, hoe zij hem ervaren hadden, ja”, “Le rapport oui dans le dossier, l'étude sociale, oui, c'est ce qui a permis de déceler les causes du mal-être du jeune”.

Op de vraag welk doel ze met de opgelegde maatregel beogen, wordt in bijna alle zaken verwezen naar doelen uit het beschermingsmodel, waaronder hulp, begeleiding, bescherming, opvoeding en in mindere mate behandeling. Een jeugdrechter die een thuisbegeleiding ter ondersteuning van het thuismilieu nodig acht, motiveert haar/zijn beslissing op de zitting als volgt: “En ik ga ook vragen aan mevrouw (naam consulent) zodra ze terug is, dat ze ook wil kijken voor thuisbegeleiding, omdat ik toch wel vind dat je daar nood kan aan hebben, mevrouw, omdat ik denk dat dat jou wel wat kan ondersteunen, terug thuisbegeleiding, al was het maar terug een korte periode, om ze toch tot, je zit daar met twee zoons, om het toch een klein beetje te overbruggen.”

De maatregelen die opgelegd worden, zijn steeds van bepaalde duur (zoals bij wet bepaald), maar als de maatregel afgelopen is, wordt door de jeugdrechter bekeken of een verdere interventie al dan niet nodig is in functie van de evolutie van de jongere, een boodschap die de jongere vaak meekrijgt op de zitting (“en dan zien we wel”).

Wat de rechtswaarborgen betreft, is zowel het hoorrecht als het recht op de bijstand van een advocaat ‘formeel’ gewaarborgd. Op alle bijgewoonde zittingen werd de jongere bijgestaan door zijn/haar advocaat. Wanneer echter aan de jeugdrechters gevraagd wordt wiens inbreng van belang was bij het nemen van een beslissing, wordt zeer weinig naar de inbreng van de advocaat verwezen. Enkele uitspraken in dit verband zijn: “De rol van de advocaat vond ik het minst relevant”, “L’avocat, rarement”, “Ca dépend vraiment de l’avocat et de ce qu’il raconte. Mais c’est rare quand ça m’apporte grand-chose dans ma prise de décision. C’est très rare, vraiment très rare. Je trouve qu’en règle générale le dossier, il est ce qu’il est”. Meerdere jeugdrechters benadrukken dat de rol van de advocaat van een minderjarige anders is dan die van een volwassene. Een jeugdrechter antwoordt op de vraag wat volgens hem/haar de rol is van een jeugdadvocaat het volgende: “C’est de défendre son client. Mais c’est un rôle plus particulier à la jeunesse parce que c’est défendre le jeune, mais non pas comme on défend un adulte devant un tribunal correctionnel. C’est viser l’intérêt du mineur qui parfois ne correspond pas à ce que le mineur souhaiterait.”

Ook wat het hoorrecht betreft, kon worden vastgesteld dat jongeren beperkt gehoord worden. Ze worden uitvoeriger gehoord als er nog weinig over hen geweten is en de jeugdrechter bijkomende informatie nodig heeft om zijn beslissing te kun-

nen nemen. Als er verslagen voorhanden zijn, vormen deze de belangrijkste bron van informatie en worden jongeren eerder pro forma aan het woord gelaten. Jeugdrechters zijn gemiddeld genomen 50% van de zitting aan het woord, jongeren 10%¹¹. Jongeren worden ook weinig gehoord over de opgelegde (of op te leggen) maatregel. De jeugdrechters zeggen aan het einde van hun beslissing zeer vaak “ok”, “afgesproken”, “in orde”, “goed”, “ça va”, “d’accord”, maar doorgaans lijkt het hier meer om ‘een !’ dan ‘een ?’ te gaan. De jeugdrechters geven ook zelden tot nooit expliciet aan op welke wijze al dan niet rekening werd gehouden met de mening van de jongere bij het nemen van een beslissing.

Tot slot komt uit de resultaten naar voor dat jeugdrechters het vaak niet zo nauw nemen met het vermoeden van onschuld. Zeer vaak worden in de voorlopige fase maatregelen opgelegd die verder reiken dan onderzoek en/of beveiliging. Al dan niet tussen de regels wordt aangegeven dat de vraag naar de precieze schuld of het aandeel van de jongere in de feiten er niet zo toe doet. Daar gaat het niet om. Wat centraal staat, is duidelijk maken dat wat gebeurd is niet kan en werken aan de oorzaken, zowel in het belang van de jongere, als (onrechtstreeks) in het belang van de maatschappij.

4.2.2. OOK REACTIE OP DE FEITEN...

Daarbovenop laten het discours en de praktijk van de jeugdrechters zich ook kenmerken door elementen uit het sanctiemodel. De jongere moet immers voor de jeugdrechter verschijnen naar aanleiding van feiten waarop, aldus de jeugdrechters, een reactie (of sanctie) moet volgen. Ze geven in dit kader onder meer aan “dat er een duidelijk signaal gegeven moet worden”, “dat een onmiddellijke reactie nodig is”, “dat de feiten te ernstig zijn om te laten passeren”. Er wordt van hen, naar eigen zeggen, ook verwacht dat ze een reactie geven. De reactie volgt meestal in de voorlopige fase, bij de eerste verschijning voor de jeugdrechter (“om kort op de bal te kunnen spelen”), op een moment dat de schuld van de jongere formeel nog niet bewezen is.

Jeugdrechters zijn ook van mening dat jongeren – in de meeste gevallen – verantwoordelijk zijn voor de feiten die ze pleegden. Ze weten immers heel goed dat een bepaald gedrag niet kan. Hun onderliggende problemen kunnen de feiten wel verklaren, maar rechtvaardigen ze niet, een boodschap die ze ook meegeven op de zitting. Er worden wel vragen gesteld bij het schuldbesef van jongeren, wat toegeschreven wordt aan het feit dat ze nog jong en in ontwikkeling zijn. Het zijn “des jeunes en construction”. Vaak wordt hier ook in de beschikking naar verwezen: “Tijdens de kabinetsbespreking lijkt de minderjarige weinig (schuld)inzicht te hebben in de feiten”, “Van een oprecht schuldbesef lijkt nog geen sprake te zijn”.

¹¹ Alle zittingen werden integraal opgenomen, uitgetypt en verwerkt met behulp van NVIVO, een softwarepakket voor kwalitatieve analyse. Wat door elke aanwezige actor op de zitting gezegd werd, werd in NVIVO systematisch gecodeerd. Zo werd alles wat door de jeugdrechter op de zitting gezegd werd, gecodeerd met de code “JR aan het woord”. NVIVO laat het toe om na te gaan hoeveel procent van een tekst ‘gecovered’ wordt door een bepaalde code. Op die manier kon berekend worden hoeveel procent van de zitting elk van de aanwezige actoren aan het woord was.

Maatregelen (of sancties) worden dus niet alleen opgelegd met de bedoeling de jongere te helpen, maar ook als reactie op de feiten met als doel de norm duidelijk te stellen en de jongere tot meer inzicht of schuldbesef te brengen. Vaak worden meerdere doelen (uit verschillende jeugdrechtmodellen) met de opgelegde maatregel (sanctie) beoogd, althans in het hoofd van de jeugdrechter. Uit de observaties blijkt dat jeugdrechters niet altijd even transparant zijn over de doelen die ze met hun interventie beogen, noch op de zitting, noch in de beschikking of het vonnis.

In de dagelijkse beslissingspraktijk van de jeugdrechters zijn er dus ook elementen uit het sanctiemodel aanwezig. Het gaat echter om een verkapt vorm, in die zin dat jongeren wel verantwoordelijk geacht worden voor de feiten die ze pleegden, maar niet aangesproken worden om hun verantwoordelijkheid ook actief op te leren nemen met betrekking tot de gevolgen van hun daden. Er worden op dit vlak weinig groei- of leerkansen geboden. Van de jongeren wordt vooral verwacht ('geëist') dat ze hun medewerking aan de opgelegde hulp verlenen, met de stok van het delict achter de deur.

Het strafmodel lijkt op een aantal vlakken op het sanctiemodel en is in die zin ook aanwezig, maar de jeugdrechters zijn zelden uit op bestraffing of vergelding. Daarentegen beogen ze wel allen, zonder uitzondering, de jongere af te schrikken op de zitting. Meermaals wordt aangegeven dat jongeren in de gevangenis zullen belanden als ze zo verder doen, in het bijzonder wanneer ze bijna of reeds meerderjarig zijn. Uitspraken in dit verband zijn: "En besef, als je betrokken geraakt opnieuw bij dergelijke feiten, je bent nu meerderjarig, dan is het gevangenis, en dan daarna geraak je nog veel moeilijker aan werk", "Et dans quelques mois, c'est quand ton anniversaire? Au mois de mai? Ce n'est plus si loin. Ce n'est plus section D Monsieur (...) non plus. Tu as encore le choix. C'est le moment ou jamais de se dire j'arrête tout, sinon mon avenir c'est la prison". Jeugdrechters geven de jongeren ook vaak de boodschap dat als ze zich niet aan de opgelegde voorwaarde(n) houden of nog eens zulke feiten plegen, "ze er niet zo goed van af zullen komen", "er zwaardere sancties zullen volgen", "de jeugdrechter niet zal aarzelen hen binnen te steken", "er een uithandengeving volgt".

4.2.3. EN TEVENS BEVEILIGING VAN DE MAATSCHAPPIJ

Daarnaast zijn er in de dagelijkse beslissingspraktijk van Belgische jeugdrechters ook elementen aanwezig uit het risicomangementmodel. Als jongeren voor de jeugdrechter voorgeleid worden naar aanleiding van feiten maken de jeugdrechters, naar eigen zeggen, ook altijd – zij het vaak impliciet – de afweging of er een kans is op hervat en/of de jongere een mogelijk gevaar voor de samenleving vormt. Impliciet wordt er dus ook steeds aan risicotaxatie gedaan. Sommige jongeren worden ook expliciet omschreven in termen van "een gevaar voor de maatschappij", "une personnalité dangereuse", "un jeune à surveiller".

Problemen of noden van jongeren worden niet gedefinieerd in termen van risico's, maar houden wel een zeker risico in en dienen aangepakt te worden, in de eerste plaats in het belang van de jongere, maar ook in het belang van de maatschappij. Door meerdere jeugdrechters wordt er in dit kader op gewezen dat ze werken voor

justitie en naast het belang van de jongere, ook steeds het belang van de maatschappij voor ogen moeten houden.

Op de zitting geven de jeugdrechters ook meermaals aan dat de jongere onder het toezicht van de jeugdrechtbank staat, wat betekent dat “hij/zij in het oog gehouden wordt” of “dat er een oogje in het zeil gehouden wordt”. Enkele uitspraken in dit verband zijn: “En verder blijf jij onder toezicht, want inderdaad de procureur houdt u verder in het oog”, “Want weet goed dat je hier nu een dossier op de jeugdrechtbank hebt en dat je nu verder opgevolgd wordt en bij om het even wat jij doet, hoe klein het feit ook is, moet je opnieuw voor de jeugdrechter komen”, “Tu as un dossier maintenant ouvert ici, je serai de toute façon avertie de ce que tu fais. Il y aura de toute façon une déléguée du SPJ qui interviendra pour vérifier les conditions. Si tu as des absences, je suis avertie. La balle est dans ton camp. Quand on est mineur, on ne fait pas ce que l’on veut”.

Het discours en de praktijk van de Belgische jeugdrechters laten zich dus ook kenmerken door elementen uit het risicomanagementmodel, hoewel de vlag de lading niet helemaal dekt. Zo is er geenszins sprake van gerechtelijke experten die aan risicotaxatie doen. Als de jeugdrechters een inschatting maken van de kans op herval gaat dit in hoofdzaak om een eigen inschatting of aanvoelen. Noch is er sprake van het opleggen van maatregelen die inwerken op specifieke risicofactoren en waarvan geweten is dat ze effectief zijn in termen van criminaliteitspreventie. De jeugdrechters gaan er van uit dat door het werken aan de onderliggende problemen van jongeren onrechtstreeks aan criminaliteitspreventie gedaan wordt, wat eerder aansluit bij het beschermingsmodel.

4.2.4. EN – TOT SLOT – WEINIG HERSTEL

Tot slot kan worden vastgesteld dat de dagelijkse beslissingspraktijk van Belgische jeugdrechters zich het minst laat kenmerken door het herstelmodel. Als er sprake is van herstel, dan gaat het eerder om symbolisch herstel aan de samenleving door middel van een gemeenschapsdienst. Zelden wordt er aan het slachtoffer een meer centrale rol toebedeeld door middel van een herstelrechtelijk proces waar het delict terug in handen van de betrokken actoren gegeven wordt en er in onderling overleg bekeken wordt hoe de schade hersteld kan worden.

Als het slachtoffer ter sprake komt, is het eerder om de jongere op de zitting te wijzen op de gevolgen van zijn daden, met als voornaamste doel de jongere tot meer schuldbesef te laten komen. Door het werken aan het schuldinzicht en de onderliggende problemen van jongeren wordt getracht te voorkomen dat er nieuwe slachtoffers vallen. De focus van de jeugdrechters lijkt dus eerder uit te gaan naar ‘potentiële’ slachtoffers, dan wel naar het herstel van de schade aan het ‘reële’ slachtoffer. Een jeugdrechter zegt hierover tijdens het interview bij de motivering van zijn beslissing het volgende: “Ik besef naar het slachtoffer toe, zal dit heel moeilijk te horen zijn dat een jongere er dan eigenlijk vrij goed vanaf komt in de ogen van de maatschappij en het slachtoffer. En dat is misschien omdat alles wordt ingezet op die hulpverlening en dat is een heel moeilijke boodschap, maar ja voor ons, wat mij betreft, ik heb het in het begin gezegd, als je niet inzet op die hulpverlening, dan is

de kans op recidive en op andere slachtoffers heel hoog. Er moet gewerkt worden aan die problematiek.”

4.2.5. EEN VRIJ UNIFORM BEELD

Eén van de onderzoeksvragen was ook om na te gaan of er zich verschillen voordoen naargelang de specifieke zaak, de jeugdrechter, het gerechtelijk arrondissement en/of de regio.

Het discours en de praktijk van de jeugdrechters laten zich in de meerderheid van de zaken kenmerken door elementen uit het beschermingsmodel, aangevuld met elementen uit het sanctie- en risicomanagementmodel. In een aantal zaken (n=10) wordt er echter van dit algemeen beeld afgeweken. Het gaat om zaken waar de jeugdrechter uitdrukkelijk aangeeft dat zijn centrale focus niet uitging (of kon uitgaan) naar de jongere en de aanpak van eventuele onderliggende problemen. Dit is onder meer het geval wanneer jongeren bijna (of reeds) meerderjarig zijn, de jeugdrechter over weinig of geen informatie over de betreffende jongere beschikt¹² en/of de jongere de feiten blijft ontkennen. Met betrekking tot laatstgenoemde zegt een jeugdrechter het volgende: “Il n’y a pas moyen de travailler avec (...), il nie tout donc le travail éducatif, il est complètement bloqué puisqu’on ne sait pas aborder les faits.” In de betreffende zaken laten het discours en de praktijk van de jeugdrechters zich in hoofdzaak kenmerken door elementen uit het sanctie- en/of risicomanagementmodel.

Uit de resultaten komt tevens naar voor dat er zich weinig tot geen fundamentele verschillen tussen de individuele jeugdrechters voordoen. Jeugdrechters hebben wel een eigen stijl of persoonlijkheid die een stempel drukt op hun beslissingspraktijk, maar in wezen doet dit niets af aan het onderliggend patroon. Ook de gerechtelijke arrondissementen verschillen onderling weinig tot niets van elkaar. En tot slot werden er, tegen het gangbare discours in, geen fundamentele verschillen vastgesteld ten noorden en ten zuiden van de taalgrens.

5. CONCLUSIE EN DISCUSSIE

Het onderzoek toont aan dat de praktijk en het discours van Belgische jeugdrechters zich laten kenmerken door elementen uit verschillende jeugdrechtmodellen, in hoofdzaak het beschermingsmodel, aangevuld met elementen uit het sanctie- en in zekere mate ook het risicomanagementmodel. Belgische jeugdrechters lijken in hun dagelijkse beslissingspraktijk diverse belangen tegelijk na te streven. In de eerste plaats is er het belang van de jongere, die in hoofdzaak gepercipieerd wordt als iemand met onderliggende problemen die hulp, ondersteuning en/of bescherming nodig heeft. Daarnaast is er de samenleving die nood heeft aan een duidelijke normstelling en die tevens de nodige veiligheid behoeft. Hier lijkt op het eerste gezicht niets mis mee. Integendeel zelfs. Of toch?

¹² Wanneer de jongere bijvoorbeeld voor de eerste keer voorgeleid wordt en er nog geen maatschappelijk onderzoek is gebeurd.

In de eerste plaats lijkt het slachtoffer een vergeten partij te zijn. Het systeem voorziet wel dat de schade aan het slachtoffer vergoed kan worden, maar dit gebeurt aan het einde van de rit, op voorwaarde dat de zaak door het jeugdparket gedagvaard wordt en het slachtoffer zich burgerlijke partij stelt. Als dit gebeurt, gaat het vooral om een technisch-juridische aangelegenheid, waarbij de morele en materiële schade in hoofdzaak uitgedrukt wordt in termen van een financieel bedrag.

De combinatie van diverse logica's – bescherming, sanctie en beveiliging – leidt bovendien tot heel wat onduidelijkheid en onzekerheid, ook omdat er niet steeds open en transparant gecommuniceerd wordt naar de jongere toe, noch mondeling op de zitting, noch in de beschikking of het vonnis. Maatregelen worden opgelegd met de boodschap van hulp, maar zijn impliciet ook bedoeld als reactie op de feiten. Jongeren ervaren dit ook zo. Zelf hebben ze de indruk dat de opgelegde maatregel vooral bedoeld is als sanctie en niet om hen te beschermen en/of te helpen (De Bock, 2006). Dat in een dergelijke context de boodschap van hulp weinig geloofwaardig klinkt, is niet zo vreemd.

Het (impliciet) samengaan van hulp en sanctie maakt dat een opgelegde sanctie vaak niet in verhouding staat tot het gepleegde feit. Maatregelen of sancties – “of hoe je het ook wil noemen”, zoals één van de jeugdrechters zei – duren immers zolang er onderliggende (gepercipieerde) problemen zijn. En dit brengt ons bij één van de belangrijkste pijnpunten, met name de gebrekkige rechtswaarborgen van jongeren. Dit geldt niet enkel inzake proportionaliteit, maar ook wat het vermoeden van onschuld, het hoorrecht en het recht op de bijstand van een advocaat betreft. Sancties worden zeer vaak opgelegd in de voorlopige fase (om snel op de bal te kunnen spelen) zonder dat de schuld van de jongere bewezen is. Jongeren worden formeel steeds bijgestaan door een advocaat, maar deze heeft – net zoals de jongere – een zeer beperkte stem. Er wordt van de advocaten vooral verwacht dat ze, in lijn met de andere actoren, mee nadenken wat in het belang van de jongere is.

De uitspraak van de *Supreme Court*¹³ in 1966 (!) dat jeugdige delinquenten in feite het slechtste van twee werelden krijgen – ze hebben noch de rechtswaarborgen die volwassenen genieten, noch krijgen ze de meest gepaste hulp – lijkt vandaag nog steeds brandend actueel.

De resultaten zijn noch nieuw¹⁴, noch verrassend en plaatsen de hervorming (opnieuw) voor een aantal belangrijke uitdagingen. Als er beslist wordt dat er van overheidswege een reactie volgt op norm-overtredend gedrag van jongeren, dan dienen daar – conform het internationaalrechtelijk kader – de nodige rechtswaarborgen tegenover te staan, waaronder het recht op een proportionele reactie op de feiten en het recht om (echt) gehoord te worden. Als jongeren verantwoordelijk geacht worden voor de feiten die ze plegen, dan moeten ze ook op andere vlakken

¹³ “There is evidence in fact, that there may be grounds that the child receives the worst of both worlds. He gets neither the protection accorded to adults, nor the solicitous care and treatment postulated for children” (Kent versus United States, 383 US 555 (1966)).

¹⁴ Reeds in de jaren zeventig en tachtig pleitten academici voor een hervorming van de wet op de jeugdbescherming. Er werden onder meer kritieken geuit op het vergaande interventionisme en paternalisme, de gebrekkige rechtswaarborgen, het falen van de gedwongen hulpverlening, de onduidelijkheid (*‘le mystification du langage’*) en de explosieve stijging van het aantal plaatsingen (De Bock, 1982; Eliaerts, 1989; Van de Kerckvoorde, 1977; Verhellen, 1978; Walgrave, 1978).

serieus genomen worden en een stem krijgen. Een faire en proportionele reactie op de feiten noopt allicht tot een duidelijke (her)positionering (scheiding) van de reactie op de feiten enerzijds en het fundamenteel recht op hulp anderzijds.

Reeds geruime tijd wordt er vanuit verschillende hoeken, onder meer door de werkgroep Jeugdsanctierecht¹⁵, gepleit voor gescheiden MOF- en VOS-trajecten (Decock & Put, 2012; Decock & Vansteenkiste, 1999). De werkgroep is voorstander van een constructief jeugdsanctierecht. Dit houdt onder meer in dat die jongeren een delict plegen, geen maatregel maar een sanctie opgelegd krijgen, die tot doel heeft de norm duidelijk te stellen. De sanctie dient wel zo constructief en herstelgericht mogelijk te zijn. Dit betekent dat ze bijdraagt aan het herstel van de aangerichte schade en de ontplooiingskansen van de jongere niet in de weg staat. Opsluiting dient het ultimatum remedium te zijn en als ze onvermijdelijk is, is een constructieve uitvoering een *conditio sine qua non*. Er wordt uitgegaan van jongeren als verantwoordelijke wezens die kansen moeten krijgen om hun verantwoordelijkheid op te leren nemen, zij het dat ze daarin gedragen en ondersteund worden en erkend worden als betekenisverleners (Berghmans, 2012¹⁶).

De werkgroep stelt tevens dat jongeren dezelfde rechts- en proceswaarborgen dienen te genieten als volwassenen, waaronder het recht op verdediging en het recht om gehoord te worden, waarbij het niet zozeer gaat om het nakomen van een juridische of formele verplichting, maar om een basishouding in het omgaan met jongeren (en hun ouders).

Het delict vormt de reden en maatstaf van de interventie. Het recht op hulp dient daarentegen wel gevrijwaard te worden, maar in een onderscheiden en parallel traject. Dit moet de jongere de nodige duidelijkheid en eerlijkheid bieden, wat volgens Dumortier & Brolet (2003) onmisbaar is in een democratische rechtsstaat. Ook zij zijn voorstander van een jeugdsanctierecht. Ze pleiten er voor om een kat een kat te noemen en zo het beestje niet minder, maar ook niet meer aandacht te geven dan het verdient. Er dient, aldus Dumortier (2009), zuinig met het jeugdsanctierecht omgesprongen te worden.

Een doorgedreven hervorming houdt echter ook gevaren in. Zo is er onder meer de vrees voor politieke recuperatie en een evolutie in de richting van een minstrafrecht, waar een harde aanpak primeert en individuele verantwoordelijkheid het haalt op maatschappelijke. De vraag is echter of het constructief streven naar meer (kinder)rechten, klassieke rechtswaarborgen en duidelijke en eerlijke taal gestaakt moet worden uit angst voor een mogelijke recuperatie en repressieve invulling van dit discours (Dumortier & Brolet, 2003). Angst blijkt immers zelden een goede raadgever te zijn.

Er zal dus doordacht gehandeld moeten worden en de nodige waarborgen dienen ingebouwd te worden. Naast een constructieve reactie op de feiten, dient het recht op hulp, opgevat als een sociaal grondrecht¹⁷, te allen tijde gevrijwaard te blijven.

¹⁵ De werkgroep verenigt mensen uit wetenschap en praktijk (magistratuur, advocatuur en jeugdhulpverlening).

¹⁶ Met verwijzing naar Bradt, L., Reynaert, D., & De Bie, M. (2008). Herstelrecht in het licht van kinderrechten: een pedagogische benadering. In: Claes, E., Deklerck, J., Marchal, A., & Put, J. (Eds.) (2008). *Herstel en jeugd: nu in het (r)echt* (pp. 51-67). Brugge: die Keure.

¹⁷ Waarbij uitgegaan wordt van een opvoedingssituatie die vorm krijgt in een gelijkwaardige interactie tussen ouders, minderjarigen en opvoedingsverantwoordelijken (Bouverne-De Bie, De Vos & Bradt, 2014; De Vos, 2015).

Een reactie op een delict mag het recht op hulp met andere woorden niet uitsluiten, maar dient ruimte te laten om de effectuering van dit recht mogelijk te maken (De Vos, 20015). Hoe dit concreet vorm moet krijgen is nog niet helemaal duidelijk. Sommigen spreken in dit kader van een LAT-relatie¹⁸, waarbij beide trajecten (de reactie op de feiten enerzijds en het recht op hulp anderzijds) gescheiden, maar toch enigszins verbonden zijn.

REFERENTIES

- Beyens, K. & Tournel, H. (2009). Mijnwerkers of ontdekkingsreizigers? Het kwalitatieve interview. In T. Decorte & D. Zaitch (Red.), *Kwalitatieve methoden en technieken in de criminologie* (pp. 196-228). Leuven: Acco.
- Bazemore, G. & Umbreit, M. (1995). Rethinking the Sanctioning Function in Juvenile Court: Retributive or Restorative Responses to Youth Crime. *Crime and Delinquency*, 41(3), 296-316.
- Bazemore, G. & Umbreit, M. (2004). Balanced and restorative justice. Prospects for Juvenile Justice in the 21st Century. In R. Roberts (Red.), *Juvenile Justice Sourcebook. Past, presents and Future* (pp. 468-509). Oxford: Oxford University Press.
- Berghmans, M. (2012). Verantwoordelijkheid. In: G. Decock & J. Put (Red.). *Jeugdsanctierecht gewikt en gewogen. Toetsing van het beleid en de praktijk aan de principes van het jeugdsanctierecht* (pp. 19-35). Gent: De Boeck & Larcier.
- Bouverne-De Bie, M., De Vos, K., & Bradt, L. (2014). Van kindernetgeving naar kinderrecht: over de verbinding tussen recht en opvoeding. *Pedagogiek Wetenschappelijk forum voor opvoeding, onderwijs en vorming*, 34(3), 177-190.
- Cavadino, M. & Dignan, J. (2006). *Penal systems: a comparative approach*. London: Sage Publications.
- Cavadino, M. & Dignan, J. (2007). *The penal system: An introduction* (4th ed.). London: Sage Publications.
- Corrado, R.M., Gronsdahl, K., & MacAlister, D. (2007). The Youth Criminal Justice Act: Can the Supreme Court of Canada Balance the Competing and Conflicting Models of Youth justice? *Crim. L.Q.*, 14, 2007-2008, 14-66.
- Corrado, R.M., Gronsdahl, K., MacAlister, D., & Cohen, I.M. (2010). Youth justice in Canada: Theoretical Perspectives of Youth Probation Officers. *Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice*, 52, 397-426.
- De Bock, S. (2006). *Geboeid voor het leven. Het ongekunde verhaal van vijf jonge criminelen uit Everberg*. Leuven: Uitgeverij Van Halewyck.
- De Bock, G. (1982). *Overheen jeugd en recht. Een bijdrage tot het uitvinden van nieuw jeugdrecht*. Antwerpen/Arnhem: Kluwer/Gouda Quint.
- Decock, G. (2006). De nieuwe wet op de jeugdbescherming: elck wat wils? *Tijdschrift voor Jeugdrecht en Kinderrechten*, 4, 271-272.
- Decock, G. & Put, J. (Red.). (2012). *Jeugdsanctierecht gewikt en gewogen. Toetsing van het beleid en de praktijk aan de principes van het jeugdsanctierecht*. Gent: De Boeck & Larcier.
- Decock, G. & Vansteenkiste, Ph. (1999). *Herstel of sanctie. Naar een jeugdsanctierecht*. Gent: Mys & Breesch.

¹⁸ Deze term werd naar voor gebracht door enkele deelnemers aan de workshop "Naar gescheiden trajecten voor MOF en VOS?", op de hogervermelde "Research on stage".

- De Vos, K. (2015). *Voorstructureren in de zorg. Een sociaal-pedagogisch perspectief op de evolutie tussen opvoeders en jongeren in de bijzondere jeugdzorg*. Gent: Universiteit Gent, Doctoraatsproefschrift Pedagogische Wetenschappen.
- Dumortier, E. (2007). De strijd om de jeugddelinquent. *Panopticon*, 6, 1-4.
- Dumortier, E. (2009). Opgescheept met de jeugdbescherming. Over het non-debat in de jeugdbescherming en de nood aan een alternatief. In W. Bruggeman, E. De Wree, J. Goethals, P. Ponsaers, P. Van Calster, T. Vander Beken & G. Vermeulen (Red.), *Van pionier naar onmisbaar: over 30 jaar Panopticon* (pp. 491-501). Antwerpen: Maklu.
- Dumortier, E. & Brolet, C. (2003). Waarheen met het jeugdbeschermingsrecht? Over de gevreesde repressieve pendelbeweging en een fundamentele hervorming van de jeugdbescherming. *Tijdschrift voor Jeugdrecht en Kinderrechten*, 4(3), 149-160.
- Eliaerts, Ch. (1989). De toekomst van het jeugdbeschermingsstelsel. In X. (Eds.), *Jeugdrecht: balans en perspectieven*. Brussel: Contactcomité van organisaties voor Jeugdzorg, 58-124.
- Goedseels, E. (2015). *Jeugdrechtmodellen in theorie en praktijk. Een empirisch onderzoek naar het discours en de praktijk van Belgische Jeugdrechters* (proefschrift). KU Leuven (onuitgegeven).
- Maes, C. (2001). Voorontwerp van wet van de minister van Justitie Marc Verwilghen houdende antwoorden op delinquent gedrag door minderjarigen. *Tijdschrift voor Jeugdrecht en Kinderrechten*, 4, Bijlage 1, 1-11.
- Maes, C. (2005). La justice juvénile dans le monde, ses systèmes, ses objectifs: les modèles. *Nouvelle Tribune Internationale des droits de l'enfants*, Septembre, 8/9, 9-15.
- Maes, C. (2009). Impression. Loi s'éteignant. In W. Bruggeman, E. De Wree, J. Goethals, P. Ponsaers, P. Van Calster, T. Vander Beken & G. Vermeulen (Red.), *Van pionier naar onmisbaar. Over 30 jaar Panopticon* (pp. 510-523). Antwerpen: Maklu.
- McAra, L. (2010). Models of youth justice. In D. Smith (Red.), *A New Response to Youth Crime* (pp. 287-317). Cullompton, Devon: Willan Publishing.
- Muncie, J. (1999). *Youth and crime: a critical introduction*. London: Sage Publications.
- Muncie, J. (2004). *Youth and crime: a critical introduction* (2nd ed.). London: Sage Publications.
- Muncie, J. (2009). *Youth and crime: a critical introduction* (3rd ed.). London: Sage Publications.
- Pratt, J. (1989). Corporatism: the third model of juvenile justice. *British Journal of Criminology*, 29(3), 236-254.
- Put, J. (2007). Het nieuwe jeugdrecht: een terugblik naar de toekomst. In J. Put & M. Rom (Red.), *Het nieuwe jeugdrecht* (pp. 1-8). Gent: De Boeck & Larciér.
- Put, J. (2010). *Handboek jeugdbeschermingsrecht*. Brugge: die Keure.
- Reichel, Ph.L. (2008). An International Perspective on Juvenile Justice. In Ph.L. Reichel (Red.), *Comparative criminal Justice Systems. A topical approach* (pp. 339-371). New Jersey: Prentice Hall.
- Van de Kerckhove, M. (1978). Des mesures répressives aux mesures de sûreté et de protection. Réflexions sur le pouvoir mystificateur du langage, *RDPC*, 4, 245-279.
- Verhellen, E. (Eds.) (1978). *In interactie: jeugdbescherming en interactionisme*. Antwerpen: De Sikkel.
- Verhellen, E. (1999). Principe 1: De verantwoordelijkheid van het kind. In: G. Decock en Ph. Vansteenkiste (1999), *Herstel of sanctie. Naar een jeugdsanctierecht* (pp. 201-216). Gent: MYS & Breesch.
- Walgrave, L. (1978). *Uitgeleide aan de jeugdbescherming*. Centrum voor interdisciplinaire studie van de strafrechtsbedeling. Leuven: Acco.

- Walgrave, L. (1996). Restorative juvenile justice. A way to restore justice in Western European systems? In S. Asquith (Red.), *Children and young in conflict with the law* (pp. 169-196). London: Jessica Kingsley Publishers.
- Walgrave, L. (2000). *Met het oog op herstel. Bakens voor een constructief jeugdsanctierecht*. Leuven: Universitaire Pers.
- Walgrave, L. (2002). Constructie van een theoretisch model. In P. Goris & L. Walgrave (Red.), *Van kattenkwaad en erger. Actuele thema's uit de jeugdcriminologie* (pp. 174-190). Leuven-Apeldoorn: Garant.
- Winterdyck, J. (Red.). (2002). *Juvenile justice systems: international perspectives* (2nd ed.). Toronto: Canadian Scholars Press.